

STAVANGEREN

Medlemsblad for Byhistorisk Forening Stavanger

K J Æ R E M E D L E M !

Vi kan i år se tilbake på en av de varmeste sommerene vi noensinne **har** hatt. Noen av oss har vært hjemme i Norge, mens andre har fartet rundt i Europa eller andre deler av kloden.

Min kone og undertegnede har sammen med noen venner vært i Paris på **sølvbryllupsferie**. En riktig opplevelsesferie med så mange inntrykk at hjernen måtte roe ned noen dager for å absorbere alle. Vi **besøkte** alle tenkelige steder som har historisk "sus" og jeg må **innrømme** i all beskjedenhet, jeg er forelsket i PARIS. Hvilken by, hvilken atmosfære og slike herlige mennesker !

Dessverre har hasten kommet med sine **regnfulle** dager og lovnad om **mørkere** dager, men gode minner om en fin sommer lever fortsatt.

I Byhistorisk Forening har vi arbeidet i sommervarmen som vanlig. Arrangement skulle ordnes og andre plikter overholdes. Til slutt kom vi fram til det hast- og vinterprogram som dere har fått tilsendt. Andre saker som har kostet oss besværligheter, er logo for Foreningen, informasjonsfolder, eget **møte**- og foreningslokale, etablering av egen **bydag**, samt utgivelse av dette nummeret av "**Stavangeren**".

I dette nummeret av "**Stavangeren**" vil dere få presentert noen av de forskjellige oppgavene som styret arbeider med. Har du ønske om andre målsetninger, så gi beskjed ! Ingen oppgave er for liten og ingen for stor. Nok en gang vil vi minne dere om at vi ønsker forslag til arrangement, aktiviteter og saker som dere mener Foreningen ber ta opp.

Styret i Byhistorisk Forening mener at til tross for at foreningen ble startet for kun tre år siden, så har vi klart å markere oss positivt. Vi har gitt verbal støtte hvor det har vært nødvendig, men også akonomisk **når** vi mente at det var riktig. Til dere alle ansker vi en riktig god hest !

INNHOOLD

Side	Forfatter	Tittel
1	Bjørn Aarre	Kjære medlem
2		Innholdsfortegnelse
3	Geir Hetland	Gylden årgang (redaktørens leder)
4	Aud Unni Finnebråten	I Vesterveg: Shetland Orkenflyene
10	Geir Hetland	Programmet for høsten 1994
11	Sigurd Rygh	Det såkalte Rosnæs-huset
18	Geir Hetland	Byvandring til eller på Kampen
26	Geir Hetland	Bemerk !
27	Geir Hetland	Bydag for Stavanger ?
37		Redaktøren beklager !

ADRESSE:

Byhistorisk Forening Stavanger
Postboks 351,
4001 STAVANGER

Henvendelser, innlegg, artikler til "Stavangeren" bes merket "Stavangeren".

GYLDEN ÅRGANG

Vi har heldigvis hatt lite bruk for paraplyer i sommerferien ! Snarere solparasoll-vær enn regnparaplyer dekket våre hoder i år. Stavanger har, som Ser-Norge for **øvrig**, hatt en strålende sommer, badet i sol og varme og dampende vindstille. Og tar jeg ikke feil begynte det etterlengtede godværet med solskinn dagen lang - Syftesok, den 2. juli. Syftesok-værtegnet stemte forbleffende dette året. "Syftesok om du setter skyen i dag - varer det like til Olsok-dag!"

Nå er det sensommer og hesten er ugjenkallelig i emning. Temperaturen synker gradvis nedover, mens **løvblad gulner** og rødmer og faller av, visner hen. Avlingene, fruktene, **høstes inn**. Travel og viktig tid for oss alle i vårt virke. Aktivitene **tiltar** gjeme i hestkveldene.

Men, Byhistorisk Forening har **også** vært aktiv i sommer. Vi håper at Stavanger vil heste fruktene av arbeidet vi engasjerer oss i. I dette nummeret av Stavangeren vil du få en nærmere orientering om sommerens gjeremål for Byhistorisk Forening.

Mange av oss har vært ute og reist i sommerferien, fått impulser, inntrykk og berikende opplevelser. Det er interessant å få perspektiv på ens Stavanger - tilværelse. Mye er annerledes, men leve forskjellen! Alt ber ikke bli likt og ensrettet. Byen har så mange gode kvaliteter, som vi absolutt må ta vare på, utnytte og utvikle ytterligere. Vi kan gjeme være litt lokalpatriotiske, men vi ber vel også ha omtanke for omverdenen og ikke bli snevre. Det er forhåpentligvis i Byens natur at verden utenfor Stavanger også er viktig og ikke må glemmes.

Vi håper at årgangen blir en god, gylden og **smaksrik** en. Vindruene er ikke i Byvåpenet, men borddruene er ganske sete og saftige å spise likevel. Velbekomme - med forhåpning om at Byhistorisk Forening - Stavanger vil bidra til at innhestningen av viten om vår By må bli både rikfoldig og mangfoldig. Kanskje over etthundre fold ? (Ett fold for hvert medlem !)

Aud Unni Finnebråten :

I VESTERVEG

SHETLAND.

Vi ankom Shetland en grå, regntung julimorgen. Vi sto på fergen fra Skottland og så innover mot et landskap som virket nakent og brunt/ grått. Ikke et tre, ikke en einerbusk, bare store tow - og lynchheier, og på litt grent gress her og der beitet en mengde sauer.

Lerwick kom til syne gjennom duskregnet. En samling grå steinhus. Det virket unektelig litt trist og fattigsligt, så vi tenkte nok hver for oss : "Hva i alle dager skal vi gjere her i 3 hele dager ?"

Vi visste i utgangspunktet svært lite om Shetland. Vi hadde lest om vikingferdene og den rollen Shetland spilte for oss nordmenn under den 2. verdenskrig, men det var **igrunnen** alt.

Etter å ha installert oss på hotellet dro vi derfor sporensstreks inn til Turistinformasjonen i Lerwick og samlet sammen det vi fant av brosjyrer og kart. Vi fant raskt ut at det lureste vi kunne gjøre var å dra på sightseeing med guide. På den måten fikk vi se de viktigste severdighetene og ble samtidig fortalt om begivenhetene rundt disse.

Vår **første** tur startet kl. 13.00 samme dag, og selv om tåken og regnet **lå** tungt over **øygruppen**, klarte buss-sjåføren / guiden å formidle historien, atmosfæren og dagliglivet på disse eyene på en måte som gjorde inntrykk på oss.

Shetland består av 100 **større** og mindre eyer som har vært bebodd i tusenvis av år. Legenden forteller at til og med romerne kom til Shetlandseyene og kalte stedet "Ultima Thule" - Den ytterste grense.

Cirka 22 000 mennesker bebor i dag 15 av de 100 eyene. Antallet sauer derimot er godt over 300 000, så det er kanskje ikke så rart at det er sauene en ferst legger merke til. Ja, og så fuglene da. Shetlandseyene er viden kjent for sitt store antall hekkende sjefugl. De bratte klippeveggene er ideelle hekkeplasser for lundefugl, havsuler, **storjo**, måker og mange, mange andre arter. Så i

hekkesesongen er det ganske "livlig", kan en si.

Det som fra fergedekket virket nakent og **brungrått**, fortonet seg ganske annerledes på nært hold. Riktignok vokser det ikke trær eller einer på Shetland, dette på **grunn** av det harde klimaet med mye vind og salt sjasprut som feier over landskapet, men til gjengjeld vokser det utrolig mange, nydelige markblomster. Hele 7 forskjellige ville orkideer i de skjenneste farger, kan en finne her.

Også dyrelivet er litt annerledes her. Den ikke ukjente Shetlandspionien finnes i stort antall, likeså sel og oter. Både på Shetland og Orkeneyene står det **varselskilt** langs veien : "Se opp for oter !"

Shetlenderne i dag er svært stolte over sitt nordiske opphav. Shetland ble jo styrt fra Skandinavia i over 600 år og ifølge vår guide, føler Shetlenderne seg nærmere knyttet til Skandinavia enn til Skottland. De kan, fremdeles ifølge vår guide Magnus, godt tenke seg å komme **inn** under norsk styre igjen.

Når en går i de bratte, trange smauene i Lerwick, ser en straks hva Magnus mener. her finner vi King Harald Street, St. Magnus Street, King Erik, King Haakon og Saint **Olaf's** Street. Det er ganske så en blir hensatt til vikingtiden, selv om Lerwick slett ikke er så gammel. Den ble først anlagt i det 17. århundre. **Før** den tid, i det 16. århundre, var hovedstaden på Shetland Scalloway. I dag en liten landsby på vestkysten av Mainland, Shetlands **største øy**.

Det var i Scalloway vi traff vikingene. Det var landsbyfest med opptog. Vi ble invitert med av en hyggelig drosjesjåfer. Først i opptoget **gikk** vikingene, voksne menn i praktfulle blå kjortler med hjelmer, skjold og spyd. De var skikkelig stilige. Det var ganske tydelig at de vet å ta vare på og minnes sin Skandinaviske fortid.

Vikinger i Scalloway. Pause i landsbyfestens opptog. Fortidig tradisjon holdes ved like og anskueliggjøres til glede og gavn.

Fotografi Aud - Unni Finnebråten.

Det finnes en mengde spor etter vikingene rundt om på Shetland, både spor etter bosettinger og ikke minst i språket og stedsnavnene. Men dessverre er det bare en liten del som er blitt gravd ut. Ett av de best bevarte minnesmerkene på Shetland er Jarlshof, som rent tilfeldig ble oppdaget da en storm blåste bort sand og jord og avdekket ruinene etter bosettinger flere tusen år gamle. man regner med at det her har bodd mennesker kontinuerlig gjennom 3000 år. Bosettingene ligger i og over hverandre i flere kulturlag, og det er en opplevelse å se hva arkeologene har funnet. Det er også laget en

montasje i bilder og tekst hvor en kan se hvordan livet artet seg ned gjennom tidene fra ferkeltisk tid gjennom stein- og bronsealder og vikingtiden, til de skotske jarlene tok over styret og bygde sine slott oppå de gamle bosettingene.

Det finnes uendelig mye å se og oppleve **på** Shetland både av **fornminner**, gamle slott og borger, og steder vi har lest om fra 2. verdenskrig og mye, mye mer. Det var spennende naturopplevelse og gjestfrie, hyggelige mennesker. Vi traff til og med noen ungdommer som hadde norsk som valgfag på skolen. De 3 dagene som syntes så uendelige der på fergedekket, fley **avsted**, og vi fikk bare med oss en liten del av alt fer vi igjen sto på en ferge, på vei til Orkeneyene, ca 8 timers tur ser for Shetland.

ORKENØYENE

I kveldingen seg fergen fra Shetland **inn** mot Stromness på Orkeneyene. Da hadde vi allerede i flere timer sett en del av de 70 eyene, Orkeneyene består av.

Dette er et helt annet landskap enn Shetland - eyene. Her er det **grønt**, med store marker hvor det beiter kyr, hester og en del sauer. Det er trær her også, faktisk en liten skog, riktignok plantet og innegjerdet, men likevel skog. Klimaet her er ikke fullt så værhardt som på Shetland, så her dyrkes forskjellige vekster, som poteter, roer og litt blomster. Det bor ca 20 - 21 tusen mennesker på de 20 eyene som ennå er bebodd.

Beliggenheten, så nær opp til Skottland ca 3 timer med ferge eller ca 1 times flytur, gjer nok sitt til at turisme er en ganske viktig næringsvei i sommerhalvåret. Det kommer blant annet fram i den måten de presenterer sine severdigheter på, og det arbeidet som er lagt ned for å **gjøre** ting tilgjengelige. I en av brosjyrene fra "The Orkney Tourist **Board**" er det listet opp 48 steder som er verdt å se, en blanding av historiske severdigheter og spesielle naturformasjoner. Vi greide bare få med oss 15 - 20 av disse, på de 3 dagene vi oppholdt oss på Orkeneyene.

De forelepig eldste utgravingene som er gjort daterer seg tilbake til ca 3000 år f. **Kr.** Det er et gravkammer kalt "The Tomb of The Eagles". Navnet har det fått p. g. a. alle erneklerene som ble funnet

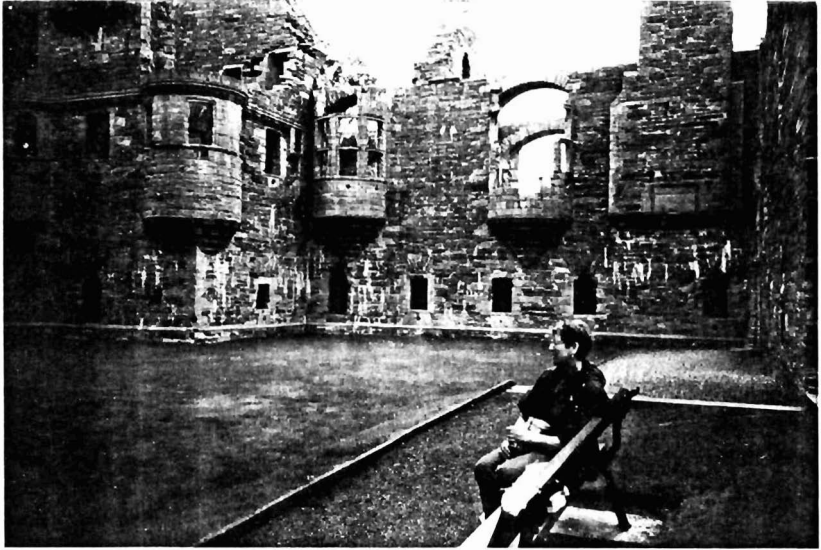
i og omkring gravkammeret. Gravkammeret inneholdt rester etter **340** mennesker. Bondes Makken som gjorde dette funnet, mener det finnes flere slike rundt omkring. Han oppdaget gravkammeret rent tilfeldig da han skulle dyrke opp nytt land på eiendommen sin for en del år tilbake.

Et annet spennende gravkammer - Maes **Hove** - ble plyndret av vikingene i det **12.** århundre, og her **finnes** verdens **største** samling **runeinnskrifter**.

Som sagt finnes det utrolig mye interessant å se. Fra nyere tid er "The Italian **Chapel**", bygd av italienske krigsfanger absolutt noe å ta med, Churchill Barriers også anlagt av italienske krigsfanger.

Den mest kjente turist-attraksjonen på Orkeneyene er St. Magnus katedralen, bygd av Jarl **Rognvald** Karlson i **1137** til minne om onkelen St. Magnus. En praktfull katedral i red teglstein. Inne i katedralen finnes mange bevis på de nære forbindelsene det til alle tider har vært mellom Norge og Orkeneyene. Blant mye annet er det en statue av Olav den Hellige, gitt av Trondheim Kommune. Vi var der dagen etter at Kong Harald og Dronning Sonja hadde **besøkt** katedralen og i den **anledning** var det utstilt et kjempebroderi som illustrerte **Draumkvedet**, laget av en kjent norsk kunstner (som jeg har glemte navnet på !)

At vikingene har spilt en betydelig rolle også her på Orkeneyene, finnes det mange eksempler på. Kirkwall, hovedstaden på **øyene**, ble grunnlagt omkring **1035** av Jarl Ragnvald Brurason, fostersønn av kong Olav Haraldsson. Byen ble dengang kalt Kirkjuvagr. Senere har flere norske konger **besøkt** byen. Kirkwall er en mye åpnere by enn Lerwick - på en måte litt "forfinet", selv om gatene er trange og husene gamle, er atmosfæren her annerledes, det lar seg vanskelig beskrive, kanskje litt reservert.

Jarlens slott i Kirkwall på Orkeneyene har blitt beskrevet som det mest *fullendte* stykke av renessanse - arkitektur som finnes i Skottland !

Fotografi Aud - Unni Finnebråten.

Den andre byen på Orknøyene, Stromness er yngre og mindre enn Kirkwall. Anlagt av en annen jarl ca år 1152. Denne byen minner mer om Lørdwick, med sine grå, små steinhus og trange smug. Det er her vi finner fergeterminalen med daglige fergeanløp, til og fra Skottland.

Selv om naturen på de to øygruppene er *svært* forskjellig, har de også mye *felles*. Det yrende fuglelivet, *livet* i havet som omgir dem og alle *disse* vakre markblomstene, for *ikke* å glemme de historiske

begivenhetene.

Som turister har vi sett og opplevd uendelig mye på den korte tiden vi **besøkte øygruppen** - og likevel er det dobbelt **så** mye vi ikke rakk å se, dessverre. Kanskje vi en dag drar tilbake, hvem vet ?

Programmet for høsten 1994

Bare en liten oversikt over aktivitetene til Ryhistorisk Forening Stavanger. Dere har som medlemmer mottatt et mer informerende skriv om programvirksomheten. Her bringes kun overskriftene i korte trekk. Vi vil forsake å gjengi referat fra byvandring, turer og foredrag og omvisninger i "Stavangeren". Så selv om dere dessverre ikke har muligheten til å **møte** opp på alle **våre** arrangement, kan dere forhåpentligvis få litt utav det likevel.

' Byvandring på Kampen
Onsdag 31. august 1994 - Klokken 19.00

' Utflukt til helleristninger på
Austre **Åmøy**,
til Utstein Kloster
og til **Sorbø** Kirke - Rennesay
Busstur sandag 18. september 1994 - Avreise klokken 10.30

* **Foredrag. Bjørn Aarre :**
Herr **Olav Nilsson** til Talgje.
Sjørøver, ridder og riksråd.
Onsdag 19. oktober 1994 - Klokken 19.00 i Kielland-rommet
Stavanger Kulturhus.

' Omvisning i **Bankmuséet**
Omviser : Erling K. Samme
Onsdag 16. november 1994 - Klokken 19.00 ved Hovedinngang
SR-bank, Bjergsted Terrasse.

* **Foredrag. Bjørn Aarre :**
Fra **Børge Kristoffersen** på **Aubø**
til Peder **Valentin** Rosenkilde.
Onsdag 7. desember 1994 - Klokken 19.00 i Kielland-rommet
Stavanger Kulturhus.

Sigurd Rygh:

DET SÅKALTE ROSNÆS- HUSET.

Nedre Strandgate 16 i Stavanger ville i år (1993) vært 211 år gammelt, idet hattemaker Johan Conrad Math (**født** i Nassau ca.1749) fikk **skjøte** på det 4. februar 1782 for 200 riksdaler. Huset var da ikke helt ferdig - 10 vinduer sto klar for **kjøperen** hos snekkermesteren. Kjøpesummen fikk han med gunstige **lån** av offentlige midler.

Tradisjonen forteller at herr Math slo seg ned i Stavanger som hattemaker etter henstilling fra byens borgermester. Han **løste** borgerbrev 3. september 1782. Den 11. september 1781 var han blitt gift med Elen Pedersdatter **Qvaal**, f.ca 1755. Math var en flink håndverker og la seg til grunn i Bakkegaten (1789) og haug grunn i **Østervåg** (1792). I branntakstprotokollen av 1787 er huset i Strandgaten beskrevet slik: **1 Hus 2 Etager med 7 tømrede værelser, 2 enkelte Kakkellovner a' 5 d. 1 Halvtag 1 Etage, alt med tegl tag 320 Rdl.**

I 1801 da han var 52 år og hustruen 46 år hadde de to småpiker på 15 og 13 år og 2 tjenere. Losjerende i det store huset var en bergensk **kjøpmann** og en sadelmaker. Da **Johan Conrad Math døde i 1805** skrev enken til Christiania med anmodning om å sende en pålitelig og dyktig hattemakersvenn. Valget **falt på Johan Erik Nyman**, f.3. februar 1781 i **Køping, Sverige**. Han var flink og ordentlig og styrte forretningen til enkens **tilfredshet**. Han tok borgerskap i eget navn 1. august 1808 etterat han 1. desember 1807 var blitt gift med husets datter Elen Susanne Math (**1786-1865**). Fra dem stammer familien **Nyman** i Stavanger med tallrike sidegrener. Av **sønnene** nevnes skipskaptein og skipsreder Johan Erik **Nyman** (1814-1891). Eier av gården Stokka ved Store Stokkavann som han dyrket opp. (Molaug-gården).

Carl Petter **Nyman** (1816-1892) skipskaptein og skipsreder, eier av store eiendommer omkring Kjelvene. Han fikk to gater **oppkaldt** etter seg (Karlsminnegaten og Nymansveien). En tredje bror var Mathias Gustav **Nyman** f. 1823., han var baker og **skipsreder**. Han var også eier av Laugmannsgaten 6.

I 1807 likk enkefru Math , Jan Gustav Blom (1758-1812) som leieboer. Fra 20. juli 1807 var han tollkasserer og fra 21. mars 1810 tollinspektør i Stavanger. Han var gift med Karen Petronella Stoltenberg (1765-1837). Etter grev Reventlows besøk i byen 1811 **roses** inspektør Blom for sin store rettskaffenhets og utnevnes til kammerråd. I nødsårene etter 1807 hadde Bloms **tilleie** en hagegrunn ved Bergene ved navn Piisegrunnen hvor de betalte 8 skilling i leie til Stavanger Hospitals syke og sengeliggende.

Datteren var Susanne Sophie **Caroline** Gustava **Blom**,født på Kongsberg 6. mars 1800, død i Skien 28. februar 1889. Gustava Blom ble 21. mai 1824 på Strømsø gift med Gabriel Kirsebom Kielland, som i 1823 var utnevnt til sogneprest på **Finnøy** og Talgje. Senere var han prest i Lyngdal. Gabriel var sønn av Jan Kielland, **skipsreder,baker,branninspektør,postmester** m.m.(1769-1813).Etter hans død ble hustruen Anna **Dorothea** Kruse Kielland (1771-1847) postmester og bodde på det kjente sted i **Urgaten/Brattegaten** (nå Torg-terrassen). Det var som prestefrue i Lyngdal (Hun som altså vokste opp i Nedre Strandgate i Stavanger) at Gustava Blom Kielland skrev sitt kjente dikt "**Liden** Ekorn sad, på en gren så glad". Hun vil ellers være kjent for sine mange barnesanger og da særlig for "**O**' jul med din glæde og barnlige lyst".

"**Liden** Ekorn" er skrevet i 1848 som en hilsen til prestefamilien **Sara** Brochmanns barn i Kvinesdal. (Se ellers Halvorsens Norsk **Forfatterleksikon** III s. 248).

Etter at Maths hus nr. 669 eller senere Nedre Strandgate 16 i noen år hadde vært eid av jektefører og kjepmann Jonas Olsen Aarre (1782-1853) ble eiendommen i 1828 solgt til **bakermester** Roald Larsen (1787-1830) gift med **Margrete** Andersdatter **Urdal**. Han hadde håndverker-borgerbrev fra 22. juni **1812**,fra 1847 var han handelsborger. Han var gift 3. ganger og bosatte seg på sine eldre dager på Orre i Klepp med hustru og 2. barn.

Av andre ekteskap var handelsmann, senere havnefogd og magistrat i Sandnes, Andreas Larsen (**1830-1865**), gift med Charlotte Marie Sandved. Deres sønn var Thorvald Andreas Larsen (1863-) som kom til Stavanger i **1875,artium** 1881, juridikum, advokat i Stavanger, politimester 1898, borgermester **1904,amtmann** (fylkesmann) 1910-1930.Han var gift i 1899 med **Nancy** Amalie **Hagemann** (1856-).

Roald Larsen (Gredeland) solgte i 1843 huset Nedre Strandgate 16 til

baker Christian Kragh som samme år solgte det videre til kjøpmann Thomas Bugge Phil (**1793-1863**), som var gift med byfogddatteren Fredericke **Margrete Løwold**. Deres sønn ,Carl Abraham Pihl, var Norges første jernbanedirektør og spilte en dominerende rolle i jernbanebyggingen. Den 14. juni 1847 er tinglyst auksjonsskjøte til Bull og distriktslege **Løwold,kjøpesum** 1000 Speciedaler. Disse selger så eiendommen videre for samme pris til Svend J. Sunde og Svend K. Bø som **14.** januar 1861 gir **skjøte** til bakermester Hans Christian Rosnæs for 1600 Spd. Smauet mellom N. Strandgate 16 og Øvre Strandgate som til da hadde vært benevnt Roaldsmauet får etterhvert på folkemunne navnet Rosnæs-smauet.

I 1865 finner vi husfar bakermester Hans Christian Rosnæs 45 år, hustru Maren Gurine f. Berentsen 38 år og barn Gustav Julius 16 år, Dina 14 år, Hilde Marie 12 år, Laura 11 år og Hans Christian Rosnæs 7 år. Dertil konditorsvenn-bakersvenn og 3 bakerdreng, 1 butikkjomfru og 2 tjenestepiker.Losjerende Lars Berentsen 34 år, skipper, **Bolette Wiese,lærerinne**, 40 år fra Bergen, samt motehandlende søstrene **Henrikke** Cecilie 22 år og **Severine** 19 år, begge Gjestdal, født i Stavanger. Samlet folketall i huset var 19 personer.

Frøken Bolette Wieses pikeskole hadde sine lokaler i Rosnæs-huset fra sin opprettelse i 1856 til 1866 da den flyttet over til det hus som nå benevnes Laugmannsgaten 7. Det var en stor åpen gård hvor det gamle Trygdekassebygget og delvis **Idun-gården** står. Skolen besto til 1899. Frøken **Bolette** Wiese (1822-1913) var en uvanlig rettlinjet personlighet og dyktig pedagog. Hennes **utførlige** vita finnes i Stavanger Aftenblad. 1814 1962 og **8/2** 1977.

x x x

Bakermester H. C. Rosnæs må ha drevet for stort **og/eller** hatt tidene mot seg i likhet med naboen i Nedre Strandgate 27, kjøpmann Johan H. Dahl (pastor Jonas Dahls far), som bukket under noen år før. Etter en trykket kilde emigrerte Hans Christian Rosnæs med hele sin familie til Chicago i begynnelsen av 1880-årene. Det er spørsmål om ikke emigrasjonen skjedde langt tidligere idet familien ved folketellingen for 1875 ikke kan finnes i bnr. 669 Nedre Strandgate. (Ingen husliste) Emigrantprotokollen brente ved Stavanger Politikammers brann 14. mars 1929.

I kjøte som bobestyrer o.r. sakfører Johan Johnsen utsteder 21. januar

1878 refereres til kjøpekontrakt på huset utstedt allerede 3. august 1869. Betaling av renter på pantegjelden er opphørt 11. des. 1867.

Kjøpesummen 3000 Spd. eller 12.000- kroner er avgjort ved innfrielse av gjeld. Kreditorerne utenom Norges Bank og Stavanger Sparebank er brødrene Michael og Tollak Berentsen. H.C. Rosnæs' svigerfar er broren Guttorm Berentsen. En fjerde bror er den mest kjente, nemlig Erik Berentsen som både før og etter brannen i 1860 hadde sine eiendommer i Nedre Holmegate ved Vågen. Kjøpmann Michael Berentsen (1812-1903) hadde i 1849 kjøpt Chr. Fried. Jacobsens eiendom ved Torvet (Skagen 4 med sjøhus til Vågen). Tollak Berentsen (1817-1893) hadde sin eiendom (bnr. 90 med sjøhus i Børeviken). Denne eiendommen brente i 1860 og grunnen (= Nedre Holmegate 24) er utlagt til gate (Kirkegaten).

Michael og Tollak Berentsen og eller deres arvinger synes å hatt rådighet over eiendommen N. Strandgt. 16 i tiden 1867 til 1897 da den ble solgt til **Tønnes Kristiansen Fuglestad, g.m. Marie Vatne**. Han var visstnok fra Oгна og døde i 1924. Han fikk skjøte på eiendommen i 1907 og **solgte den til T. Torgersen i 1911. Denne solgte den videre i 1916 til Stavanger Kommune.**

x x x

Ved folketellingen for 1875 savnes for Brann-nr. 669 (Nedre Strandgate 16 - Rosnæshuset) vanlig telleskjema. Dette kan tyde på at bakermester Hans Christian Rosnæs med sin store familie er emigrert (til **Chicago,USA**) allerede i 1875 eller **før**.

I skattelisten for Næringsskatt til Stavanger for 1875 er i Bnr. 669 (N. **Strandgt.16** - Rosnæshuset) oppført H.F. Obstfelder, baker, skatteklasse 4. **Bakermester Herman Friedrich Obstfelder** (levde 1828 - 1905. Gift i 1854 med **Serine Sigbjørnsdatter Egelandsdal** (1836-1880). I 1875 bestod familien foruten av mann og hustru av 7 barn hvorav 4 er under 15 år. Blant disse er Sigbjørn 9 år. (**født 21. oktober 1866**) og Herman 3 år. (**Det** henvises ellers til Årbok for Rogaland Historie- og Ættesogelag 1965 s. 126 ff. og Årbok 1981 s. 83 ff.).

Bakermester Obstfelder hadde solgt sitt velkjente hus Bnr. 780 - Kongsgaten 20, på grunn av at Skolebekken fra tid til annen flommet over i bakeriet. Han leide seg så inn i Bnr. 669, Nedre Strandgate 16 - Rosnæs-huset for 4 - 5 år og overtok bakeriet der. Skattelisten for 1875 viser videre at bakermesteren i sin husstand i Rosnæs-huset har 2

bakersvenner. Dessuten bor skomaker Johs. Olsen i huset. Listen for 1876 har foruten bakermester H.F.O., bakersvenn Knud **Bohre** med familie. Dertil er det 2 skomakere i huset, nemlig R. Knoph og Johs. **Olsen, begge** med familier. Skattelisten for 1877 har ingen bakersvenn, bare H. **Bøe, maler**, i huset.

I skattelistene for 1878 og 1879 står i Bnr. 669 - Rosnæs-huset) bakermester H.F.O. med familie helt alene. Mens inntektene fra 1875 til 1878 har bedret seg, er tallet for 1879 = **0.**(ingen inntektsskatt). Det ser ut for at bakeriforretningen i Rosnæs-huset er stagnert. Og **øvrige** beboere flyttet ut (?). Fra Rosnæs-huset flyttet Obstfelder med familie i april 1879 til Jørpeland hvor han drev bakeri med landhandel til 1883 da de flyttet til **Nygaten** 28-30 i Stavanger hvor det var et ledig bakeri, og videre i 1886 til nytt hus i Pedersgaten 25. Den 2. desember 1880 døde hustruen **Serine** Sigbjørnsdatter på Jørpelandsvågen. Sigbjørn som **altså** bodde i Rosnæs-huset fra han var 9 til han var 13 år, mistet moren da han var 14 år gammel.

Bnr. 669 - Rosnæs-huset, **N.Strandgt. 16 eiedes** og disponertes som før nevnt, **på** denne tid av brødrene Michael og Tollak Berentsen fra Lye sogn. De bodde ikke selv i huset. Som leieboere ifølge skattelistene er for 1880 og 1881 ført opp Morten **Pettersen, stuert**. I 1882 og 1883 er ført opp I.M. Pettersen, baker. Det er antydning i kildene at Tollak Berentsen drev hotelvirksomhet. Er dette riktig var det kanskje rimelig at han drev sin virksomhet i Bnr. 43 b. - senere Børrehaugen 6. I folketellingen for 1875 er han der med sin husstand oppført som grosserer av yrke. I hvilken form **sameiet** i Nedre Strandgate 16 - Rosnæs-huset har vært bortleid, er etter så mange år vanskelig å si. Muligens har det vært en sal for møter og sammenkomster i likhet med den kjente "Imslandssalen", "Cederbergh - salen", "Bakke-salen" m.fl. Dette kan bare antydes med forbehold.

Eiere og beboere av Rosnæs-huset siden 1782:

Johan Conrad Math, hattemaker.

Johan Erik Nyman, --"--

~ a Petter Nyman, kaptein og skipsreder.

Johan Erik Nyman, --"-- -- "

Jan Gustav Blom, tollinspektør.

Gustava Blom, dikter.

Jonas Aarre, kaptein, kjøpmann.

Roald Larsen, bakermester.

Christian Kragh, --"--

Thomas Bugge Phil, hotelvert.

Hans Chr. Rosnæs. bakermester.

Bolette Wiese, skolebestyrer.

H.F. Obstfelder, bakermester.

Sigbjørn Obstfelder, dikter.

Michael Berentsen, kjøpmann.

Tollak Berentsen, --"--

Tønnes Kr. **Fuglestad**, --"--

T. Torgersen maskinist.

Stavanger Kommune, fra 1916.

Huset Nedre Strandgate 16 har hatt mange og beboere gjennom årenes løp. Jonas Aarre eide eksempelvis dette huset til 1828.

Geir Hetland :

Byvandring til eller på : K A M P E N

Været viste seg fra sin beste side da Byhistorisk Forening - Stavanger åpnet sitt første arrangement for hesthalvåret 1994, onsdag **den 31. august. Gylden augustsol** og vindstille **over Kampen** - området varmet og opplyste de godt og vel **30 framømte** ved Kampen Skole klokken 19.00 og halvannen time framover byvandringen varte, til endepunktet Byhaugen.

Omviser var **Unnleiv Bergsgard**. Han ledet oss gjennom **et** fint gateløp på en inspirerende, humorfylt og lærerik måte og det hele i **et** passende **gåtempo** og en grei distanse - en flott og uforglemmelig kveldstur ! Enkelte av flokken gikk i disse gatene for **første** gang, andre var tilknyttet gatene ved at de hadde eller nå bodde i nærheten. Arkitektur og gatenavn fortalte **Unnleiv Bergsgard** om, og Kampen har mange gode eksempler på bolighus i karakteristiske og særegne bygningsstilarter. Gatenavnene forteller også om mennesker som virket i ulike stilperioder innen kunst og kultur.

Eiganeslekkene var utgangspunktet. Professor Knut Helle har framholdt at Stavanger-halveya hette * **Eikanes**. Og at **navnet** og geografien lagde et skille, nemlig Østre og Vestre **Eikanes**. I 1607 ble Vestre **Egenes** gitt til kong Christian IV i forbindelse med at Herredagen ble holdt i Stavanger. Eiganeslekkene lå fjernt og øde til, en steinete utmark. Men løkkene ble benyttet til torvskjæring og var ekserserplass for **Borgervæbningen** fra 1771.

Bebyggelsen på Eiganeslekkene var spredt og sparsommelig. Stavanger fikk først og fremst byutvidelse på Hetlandshalvnya. Strandlinjen var verdifull og Østre Bydel ble området hvor Stavanger etterhvert ekspanderte med industrivirksomhet og boliger.

Amtmann Scheels "Stavanger **Byes** Mark **Egenes**" kom i 1830 og var en optegnelse som lignet et mekanisk rutenett. Dette mønsteret **gjenfinnes** i seinere byplan over Eiganeslekkene. **Løkke** 134 og bruket der fikk navnet Kampen.

Selve navnet Kampen kan kanskje fortone seg en smule sjeldent i den lokale stedsnavnsskog. Særlig Østlandet har flere lokale navn med Kampen, men ikke her sewestpå. Navnet Kampen i Stavanger var en gåte som ble lest og **avslørt**, i hvert fall for undertegnede. Carl Severin Schelven **Lous** (forfatteren av "En Stavangersk Cicerone") i 1868, har beskrevet situasjonen i Byen : "Stavanger er den halvoksnene Gut, der **netop** er traadt **ind** i Bylivet; han er er og fortumlet af alt det uvante Nye og **betænker** sig, om han for **Alvor** skal sige Landsbylivet med dets primitive Forhold god Nat for **stedse**. Dog · har han engang **sandsat** sig og er kommet **tilrette** i sin nye Stilling, skal Du se Gutten som **fuldvoxen Bykar**, fer **Du** eller jeg aner det."

I dette året, altså 1868, var det landsregatta i Stavanger. Bjemstjeme Martinius Bjernson var invitert til landsregattaen i byen. Til denne begivenheten hadde han skrevet teksten til "Den norske **sjømann**". 10 år tidligere hadde Bjemstjerne Bjernson skrevet fortellingen "Arne" i Eikesdal i Romsdal. Bjernson hadde stor appell hvor han enn var, og dette gjaldt trolig i Stavanger også. Bruket på lekke B4 fikk nemlig navnet Kampen. I **annet** kapittel av fortellingen "Arne" heter det i begynnelsen :

" Oppe på Kampen var det at Arne ble fedd. Hans mor het Margit og var eneste barn på plassen Kampen. "

Og Bjemsons "Bondefortellinger" må ha inspirert folket på lekke C2 ytterligere for det bruket ble navngitt Solbakken.

Området Kampen i Stavanger hadde ingen klare definisjoner **på** grensene i den **første** reguleringsplanen av 1899. **Rønneberg** overtok Kampen lekke og drev med hermetikk-produksjon i **løa**.

1920 var det delvis utbygd boligkvartaler på vestsiden av Misjonsveien. Kampen Skole ble tegnet av samme arkitekt som også tegnet St. **Svithun** Skole. 1921 var et økonomisk **kriseår** for byen. Og Kampen Skole ble tilpasset tiden, og ble følgelig ikke et slikt prangende bygg som var planlagt.

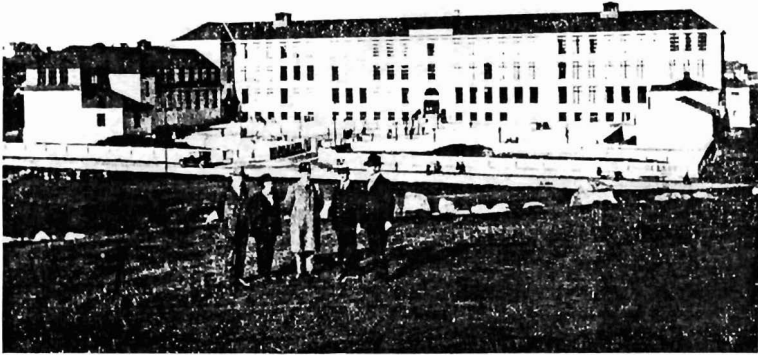
Løkke C3 og C4 utgjorde det som har blitt Misjonsmarka. Birkedal eide begge disse lekkene. Haugianerlederen John Haugvaldstad eide Bekkelund, som bestod av lekke D3. Et fint **empirhus** fra 1860 ligger her. **Løkkene** skiftet ofte eiere.

Kampen gård hadde en stor og rommelig **gårds plass**, helt innrammet av **våningshuset**, de to sammenbygde **fabrikk-lokalene**, bryggerhuset, **løen** og **forpakterboligen**. Hovedporten var anbrakt mellom denne siste og våningshuset og **førte** inn **fra** Misjonsveien. Til **høyre** for **hovedbygningen** forpakterboligen, i de to hus til venstre begynte **hermetikkfirmaet T. Rønneberg** sin virksomhet.

Det Norske Misjonsselskap ble stiftet i 1842, og hadde sitt 150 års jubileum for 2 år siden. NMS ble til ved at to religiøse retninger **gikk** sammen. **Brødrevennene** hvor de fleste kom fra middelstanden og Haugianerne, driftige, virksomme, men kom ofte fra de lavere sosiale samfunnslag. John Haugvaldstad var Haugianemes lederskikkelse. Den **første** misjonsskolen holdt til i Nedre Strandgate 87. Men i 1864 ble Birkedals eiendom kjøpt og **arkitekt** von der **Lippe** tegnet misjonsskolen beliggende på løkke C4.

Stavanger var en for liten by til at arkitekter kunne ha sitt **levebrød** helt og holdent ved å tegne bolighus og offentlige bygninger. Ingen **arkitekt** kunne livnære seg i Stavanger **før** 1930 ! Arkitekt Eckhoff, som tegnet Teatret, **Muséet**, **Turnhallen** og Sykehuset endte som stasjonsmester på Gausel.

Kampen skole begynte man på i 1918, men nedgangstiden gjorde at den *først* ble *ferdig* i 1926. Med sin daværende grå, monotone fasade virket den alt annet *enn arkitektonisk* oppmuntrende. I *forgrunnen* står byggekomiteen. Det er fra venstre : Chr. **Aunevik**, **Nic. Wesnes**, skolestyreformann H. Corneliussen, stadsarkitekt Erling **Nielsen** og skoleinspektør **Øystein** Eskeland.

Misjonsmarka domineres av 3 etasjers boligblokker reist i etterkrigstidens sosialdemokratiske tidsånd. De ble bygget på 1950 - tallet. Det gikk kanskje litt seint å *fylle* disse nye boligblokkene opp med boligsøkere fra selve Stavanger. Byen hadde inntil da ingen tradisjon på å bo i boligblokker.

Kampen **småkirke** ble innviet i 1957. Det er en såkalt "naustkirke", hvor selve takkonstruksjonen gir en viss anelse av streben og reisning, en slags gotikk som *gir* rom, og dermed en mulighet for å være en kirke. Kampen kirke har seinfunksjonalistisk form.

Bebyggelsesstilen langsetter Seehusens gate er i Sveitserstil og Jugend. I 1900 utkom et magasin kalt "die Jugend" som lanserte ideer om et oppgjør mot historismen. I 1890 - årene var det tilløp til reaksjon mot det som hadde vært før, og bruddet kom. Husene er tillempet Jugendstil.

Lars Dahles vei : Lars Dahle var generalsekretær i Det Norske Misjonsselskap i perioden 1888 - 1925 og var en markant skikkelse innen NMS. Den eldste murbygningen ved Misjonsheyskolen er fra 1914. Bibliotek-bygningen ble **oppført** i 1964. Nå har Misjonsheyskolen status som teologisk fakultet.

I dette området ligger en del standardiserte hustyper. Det var halv-prefabrikkerte hustyper, som ble satt opp på 1950 -tallet. De har ofte hjernebalkong og **går** under betegnelsen Funkis. Arkitekten bak disse hustypene hadde sitt tegnekontor i Sandnes, derfor ble de spekefullt kalt "Sandnes-kasser".

Tarald Svensen **Gramstad** hadde lekke D4 i 1852. Denne forheyning i landskapet har i ettertid blitt kalt **Gramstad** - haugen. Olaf **Paulus** vei ender sitt gatelep på toppen av **Gramstad** - haugen. Olaf **Paulus**, fedt i 1859, var organist i Domkirken og er komponisten til "Rygjafylkets fjell og dype fjord". Olaf **Paulus døde** i 1912.

I Kampen - området klinger gatenavnene oftest med **kunstnernavn**. I felge **Johannes Elgvin** hadde byen etter reformasjonen en heller liten befolkning ; et tall mellom 50 - 100 sjeler. Næringslivet fikk imidlertid en oppgang mot slutten av 1500-tallet. Stavanger ble en del av Nordsje-kulturen. Og til dette fellesskapet kom også kunstnere inn til byen og virket med sin skapertrang i kjelvannet.

Andrew Smith kom fra Holstein, men var skotsk. Han var en mesterlig treskjærer, og en av brukbarokkens aller fremste. Andrew Smith er kunstneren som har skapt prekestolen i Stavanger Domkirke - 1658. Hans etterkommere har hatt eiendommen Blidensol i besittelse.

Peter **Severin Krøyer** ble fedt i 1851 på anstalten Den Kombinerte Indretning som "uekte" barn i Stavanger. Ble adoptert og det var i Danmark og kunstnerbyen Skagen at han ble viden kjent. **Krøyer** var en de viktigste blant Skagenmalerne. Peter **Severin Krøyer døde** i 1909. (For egen regning kan Skagen absolutt anbefales et **besøk** og to, dersom du / dere er på nordspissen på Jylland. Hvor havene Skagerak og Kattgat formelig **møtes**, og du / dere kan hilse på **Krøyers** kunst og ånd.)

Johan Jacob Bennetter var egentlig engelsk, født i **1822**. Han kom til Stavanger-distriktet via Tyskland. Bennetter beskjeftiget seg som marinemaler. Han kjøpte Sola gamle **kirkeruin**, fra middelalderen, og bodde og malte der en tid. Han **døde** i **1904**. Bennetters ruin på Sola ble revet av tyskerne under den andre verdenskrigen. Men, nå i disse dager gjenreises den middelalderlige kirkeruinen igjen.

Thomas Snekkers gate er en liten tverrgate til Seehusens gate. Thomas Snekkers navn var Thomas Christoffersen, og han kom til Stavanger og ble registrert som borger i **1602**. Han var en utmerket, dyktig snekker ; prekestolen i Jelsa kirke er et av hans verk. Thomas Snekker skapte sin egen skole for Stavanger - renessansen og i **40** år var han stilartene ledende representant. Han tok opp og omformet europeiske impulser til en **gjenfødelse** for byen.

"**Skjørt** og **bluse**" er en betegnelse ikke blott til klesplagg, men også til hustyper. Uttrykket har sammenheng med hvordan eksterier **trepanel** er satt opp. Første etasje har horisontalt trepanel. **Så** kommer et vertikalt panel, nesten som et "**belte**", mellom første og andre etasje. Andre etasje og oppover til taket har horisontalt trepanel. En tredeling av trepanelet med andre ord, og vitterlig mange "**skjørt** og bluser" i disse gatekvartalene.

Mester **Jochums** vei. Mester Jochum var kontrafeier ; det vil si at han malte portretter. Han deltok også i utsmykningsarbeidet i Domkirken. Mester Jochum virket i Stavanger på **1600** - tallet og **tilhørte** renessansen. Han skal **også** ha vært **rådmann** og gullsmed i byen.

Nok en mestervei ; Mester Gottfrieds vei. Gottfried Hendtzschel ankom Stavanger **1625**. Han tegnet altertavler. Gottfried Hendtzschel er kalt **1600** - tallets "**største malerbegavelse**" i Norge, og det sier ikke stiltent lite. Men ikke så mye av Hendtzschels arbeid er bevart, dessverre.

Peter **Reimers** vei ; også en betydelig renessansemaler av tysk herkomst og kontrafeier. Han malte portrettet av biskop Jergen **Erichsson** i **1589**. De lutherske **kirkelederne** kalte seg superintendenten. Jergen **Erichsson** ble den lutherske reformatoren i Stavanger. Det ble gradvis en forandring i tro, men denne tiden er **også** spekket med heksejakt og **heksebål**.

Carl Sundt Hansens gate. Reguleringsplan fra dette området foreligger fra 1932. Men bolighusene i dette **området** ble **oppført** i 1920 - årene. Arkitektonisk samsvarer også dette med byggestilen. Carl Sundt Hansen ble **fedt** i 1841. Han er en de store malerne innen realismen. Han **døde** i 1907, **66** år gammel.

Knut Baade, **fedt** i Skjold 1808, var en annen maler og I. C. Dahls elev. Han var landskapsmaler, og er kjent for **måneskinnsbilder** fra norskekysten. Knut Baade **døde** i 1879.

Bruveien og **Karmeyveien** er geografiske forvillelser i Kampens kunstner-gatenavn. Eller er de egentlig det ? Begge disse eyene er synlige fra **Byhaugen** ! I 1852 kom **søknad** om å opparbeide vei til **Byhaugen** for at sjemanssenkene kunne skue ut mot havet og se om **seilskip** var ute i horisonten, og kanskje med deres respektive sjemann **ombord**. "Dåasmeden" "**Dåsa** - Jon" la opp murene fram til utsiktspunktet. I 1916 ble **Byhaugen** kjøpt av kommunen. Kuttmannssteinen markerer grensen. Takk for turen !

Trykk **76** a.s

SERVISESENTER • KOPIERING • TEKST

Breiftåveien 13, 4017 Stavanger
Tlf.: 51 58 58 70

Årsmeldinger, terminlister, innbydelser.
medlemsblad, plakater, løpesedler
...eller alle andre kopieringsoppdrag -
også fargekoper!

Vi har sanger til alle anledninger.

**NÅ OGSÅ:
EN ELLER FLERE!**

**T-SKJORTE
MED DITT ELLER
LAGETS EGET
BILDE MOTIV I FARGER!**

**HER FINNER
DU OSS.**

På **Byhaugen** bodde det i mange år en særting som kaltes 'Dåsa - Jon'. **Han** var ikke så foikekjær at det gjorde noe, og han var sterkt opptatt av å forskanse sin eiendom - bygde og bygde på svære murer. Kommunen overtok omsider eiendommen, og i mange år har Det kommunale **matsalg** drevet restaurant der.

Kampen - bildene er tatt fra "**Minneboken om Stavanger** - en billedkavalkade gjennom hverdag og fest fra 1840 - årene til våre dager" redaktører **Erik S. Gundersen** og **Ingvar Molaug**, utgitt av **Ødegaards Forlag**.

B E M E R K !

Stavanger har hatt grensesteiner, til å markere hjerner eller grense-punkt til byen. Enkelte av disse **står** den dag i dag, men uten tilsynelatende allmenn viten om disse grensesteiners funksjon fra år tilbake. **Bjørn Saxe** Utne omtalte disse grensesteiner på en av hans utmerkede byvandring. Kuttmannsteinen, Klovsteinen, Mosvannssteinen og **Ørnasteinen** på Asen er grensesteiner.

Stavanger som byen med en mangfoldig og tradisjonsrik forhistorie og historie ber ivareta enda bedre minnene fra forgangne tider. Her blir merking et stikkord. Hvis vi forestiller oss at vi kommer til Stavanger for **første** gang, og antas å være en smule kulturelt interessert, ville vi da f i e fram til målene vi **søkte** utelukkende på grunnlag av skilting ? Jeg tror svaret vil bli nei ! Det er **klart** at det går an å sperre seg fram, i seg selv er det positivt og kontaktskapende, men en grundig og diskret **merking** hadde absolutt vært på sin plass. Selv om **merking** av steder, grensesteiner og liknende også koster penger, er det en investering som svarer seg i det lange lep, dessuten skaper det mindre frustrasjoner av å ikke finne fram.

Undertegnede hadde en selsom opplevelse nettopp av manglende **merking** i Sandnes. Ingen i et boligstrek kjente til gatenavnet jeg **søkte**. En **innfødt** Sandnes-mann rundt femti visste ikke om gatenavnet heller. Det viste seg at han bodde nesten tvers over den gaten jeg lette etter, og der hadde han bodd hele sitt liv !

Severdighetsskiltene har valknuten som symbol. Disse **skiltene** er i og for seg greie nok, men utformingen kunne gjeme vært annerledes. England er et foregangsland med hensyn til skilting og merking av kultur-relaterte steder, bygninger, minnesmerker, for den del steiner. Skiltene, merkingen der, er godt synlige, leselige, de er diskrete, ikke påtrengende, blafrende, prangende, de viser vei og informerer kortfattet. Stavanger har kanskje litt å lære ?

Utfordringen er i **allefall** gitt. Det er kun et ord, et verb i imperativ: **BEMERK !**

BYDAG FOR STAVANGER ?

B a k g r u n n

Tirsdag den 7. juni 1994 ble et forslag om en **bydag** lansert i Stavanger Aftenblad. Brukbar presseomtale **akselererte** tankene ytterligere og gjorde at et prosjekt om dette kunne ta form. Byhistorisk Forening har tatt initiativ og avholdt to interimsamlinger til nå. Noen i styret har **aktivt** arbeidet med prosjektet **bydag** for Stavanger. De er : Bjern Aarre, Erling K. **Sømme** og undertegnede, Geir **Hetland**. Representanter fra kommune, kirker, næringsliv, kulturinstitusjoner som museene, har blitt inviterte til å delta. Det har i ettertid vist seg at mange er positive til selve ideen om **bydag**. Men når det kommer til stykket hvor det krever litt mer enn å bare uttale positivitet, så blir det ikke så mange tilbake. Grunnene er som regel tidspress, travelhet, arbeid, familieliv, kort skrevet : Hva man vil og kan prioritere i forhold til å aktivt arbeide for en **bydag** for Stavanger.

A r b e i d s g r u p p e

En arbeidsgruppe blir nedsatt for å arbeide videre med **Bydagen**. Undertegnede er en smule skeptisk, men har selvsagt tro på at **Bydag** for Stavanger er noe d satse **på**. Veien fram synes lang og krokete, der **finnes** ingen snarvei, mange tornefulle motforestillinger skal ryddes av veien, **misforståelser** oppklares, foik og etater informeres og referater sendes, slik at målet om **Bydag** kan realiseres Syftesok, den andre juli. Det ber bli en årlig foreteelse. Ideene er mange, men man ber nok ta sikte på å begynne i det **små** med ikke altfor mange aktiviteter, flere kan komme til etterhvert.

B y f l a g g d a g

Byhistorisk Forening har utformet et forslag til vedtak for Bystyret i Stavanger Kommune. Forslaget **går** på at den andre juli skal være Stavangers offisielle byflaggdag. Byflagget, gul vinranke på blå

bunn, skal heises over hele byen **på** Stavangers egen **fødselsdag**. Byhistorisk Forening har per dato ikke mottatt svar fra Formannskapet, men vi **går** ut i fra at forslaget ligger inne til behandling. Ut i fra historisk synspunkt er det åpenbart at Stavanger burde flagge med sitt eget flagg nettopp den andre juli.

I A l m a n a k k e n

I "**Almanakk** for Norge 1994" er **ikke** Syftesok tatt med. Dette mener vi i Byhistorisk Forening at denne årlige dagen fortjener, **på** lik linje med andre tilsvarende gamle merkedager gjengitt på primstaven. Brev til Almanakk-komiteen er derfor sendt. Et positivt svar forventes mottatt. Vi vil med disse forslag **prøve** å oppjustere Syftesok til en tradisjonsrik dag for Stavanger og ellers i landet.

F o l k l o r e

Representanter for Svithun-dagene har uttalt med innbitt skepsis mot **å gjøre** en eventuell Bydagsmarkering til en **folklore** - fest. Men vi kommer vel neppe utenom folklore - en **bydag** ber unektelig være for alle byens borgere og alle andre med. Og folklore er som et vidt kulturbegrep, det **omfatter** en masse og alt er like mye verdifullt, kvalitativt heyverdige og seriøse. Byhistorisk Forening er i høyeste grad en hardtarbeidende og **seriøs** forening. (Vi ble faktisk beskyldt for ikke å være det, forstå det den uvitende som kan !!!)

Selv om Stavanger ble **grunnlagt** som **bispeby** og **kirken** hadde og delvis har sin sentrale plass i bybildet, er **også** Byen **så** mye mer i vår tid. Disse aspektene må avspeiles i en bydagsmarkering.

O r d f ø r e r e n i W i n c h e s t e r

I 13 juldager reiste undertegnede i Storbritannia. Et av **målene** var Winchester i Hampshire, Ser · England. Jeg hadde **på forhånd fått** med meg en **ordfører** - signert bildebok av Stavanger som skulle overrekkes **ordføreren** i Winchester. Men, akk ! Avtale med ordføreren i Winchester viste seg vanskelig. I England er **ordføreren**

Stavanger kunstneren, bildehoggeren **Stinius Fredriksen** (1902-1977) har laget en bronseskulptur av **Sankt Svithun**. Selve skulpturen måler ikke mer enn 50 cm's høyde. Stavanger Domkirke ga denne bronsesstatuen i miniatyr til Winchester katedralen, i anledning **Svithuns 1100 års jubileum i 1962**. Den står som en del av et stort lysestakeverk like ved **Svithuns nye gravminne** inne i katedralen.

Fotograf? tatt av **E. A. Sollars**, side 13 i heftet "The History of Winchester Cathedral" av **Frederick Bussby**.

kun en symbolfigur uten reell politisk makt. Dessuten velges vedkommende kun for en ettårs-periode. **Året** kan lett bli travelt, spekket med representasjoner. Det er en personlig ære å bli utnevnt til ordfører i England. Jeg traff ikke **ordføreren** hjemme i Winchester, men Stavanger bildeboken, i engelsk utgave **selvfølgelig**, ble lovet at den skulle bli gitt ham.

T u r i s m e

Turistsjefen i Winchester hadde jeg en meget interessant og givende samtale med. Han forklarte meg inngående og fattelig hva og hvordan man tenker turisme i Winchester. Jeg fikk **likegodt** et eksemplar av hans : " A Tourism Strategy for Winchester District 1992 - 1995 ". Innholdet i dette heftet er kort og godt en analyse av turismen i Winchester og perspektivene framover. Kopi av nevnte hefte er gitt til Stavanger Reiselivslag. Ikke blott fordi de også kunne trenge tilsvarende for Stavanger, men det var faktisk et uttrykt ønske fra touristsjefen i Winchester at Stavanger skulle motta dette. Tanken er at en slags forbindelse knyttet til turisme kanskje kan etableres mellom byene. Byhistorisk Forening har per dato ikke fått respons på turisme-heftet fra Winchester, noe som selvsagt er beklagelig for Stavanger som turistby.

A r m b e i n s t y k k e t

Som by er Winchester langt eldre enn Stavanger. Det har beviselig vært en forbindelse mellom disse byene. Og det er unektelig litt merkelig å tenke på at et skjelettbein, et fragment av et armbeinstykke, som **skrev seg** fra 800 - tallet, utgjorde selve forbindelsesleddet. Det gjeveste relikviet i Sankt Svithun katedralen i Stavanger, plassert på heyalteret. Pilegrimer oppsøkte dette **relikviet** og ba sine **bønner** ved det. Om det hjalp, var et personlig anliggende. Men selv i **vår** såkalte opplyste tid, er der mange fenomener som vi fester vår lit til. Så hvem vet egentlig ?

O m v i s n i n g

Turistinformasjons-senteret i Winchester ga meg en god omvisning i Winchester. Normalt koster en slik omvisning **2 £** (godt og vel **20 Nkr**). Det var hyggelig å få presentert byens historie **på** den nesten to timer lange vandringen rundt sentrum av Winchester. Noe av det som gjer England så fascinerende er nettopp landets mangfold og rikdom på historie og tradisjoner. Og i denne vandringen vasset vi **formelig langs** trange, trafikkerte gater, smug, **parkområder**, bymurer, ruiner, elvebredder, bygninger og den aller **største** av dem : Winchester katedralen.

V e n t a B e l g a r u m

Romerne brukte stedet til et vadested for d krysse elven **Itchen** som slynger seg sakte nedover slettene og de **slake** åskammene som Hampshire - landskapet **består** av. De kom til Storbritannia i år 43 e. Kr. Ikke lenge etter, etablerte romerne en bosetning der. Og området var hvor Ichen - elven skjærer gjennom heyddrag bestående av kalk, på dens vei nedover mot sjeen. Stedet hadde trolig strategisk betydning. Romerne etablerte i lepet av **25** år en **innemurt** by, den femte **største** romersk - britiske, hoved - byen for distriktet til Belgaene. **Belgaene** var en en keltisk folkestamme i jernalderen - og romerne kalte sin by **V e n t a B e l g a r u m**. **6000** innbyggere skal denne regionale hovedstaden ha hatt. Og de bodde i fine villaer med mosaikk-gulv og varm-luft-oppvarming. **410** e. Kr. trakk romerne seg tilbake fra Storbritannia.

K i r k e n o g k o n g e n

Byen til romerne, Venta Belgarum, ble forlatt og **lå** nærmest **øde** i **200** år. Kong **Cenwalh** grunnla en kirke i 648 e. Kr. "Old **Minster**" kalles denne bygningen på engelsk, på norsk den "Gamle Klosterkirken". Den ble snart gjort til byens ferste katedral. Stedet **fikk større** betydning og utviklet seg også til et maktsenter for Wessex - kongene. Navnet **W i n t a n c e a s t r e** ble nå brukt, og det har blitt til Winchester i vår tid.

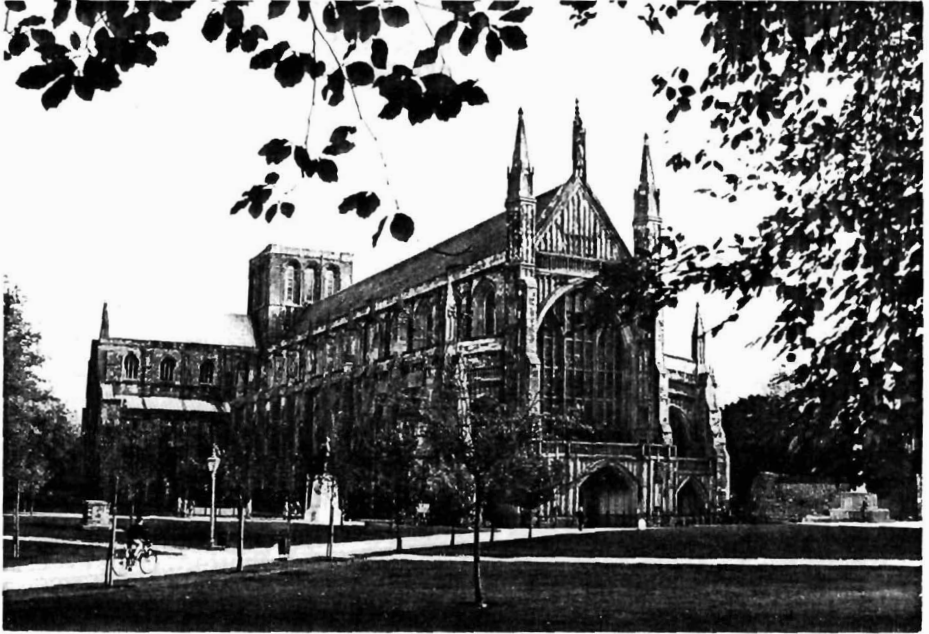
Kong Alfred den Store, en av de mest **berømte** Wessex - kongene, **motstod** danene, som i år 860 stormet byen. Freden var brutt og kampen var innbitt. Det er nettopp i disse tidene at Svithun residerste som den 19. biskop av Winchester. Byen ble betydelig som **kongeby** og **kirkeby**. Etter kong **Alfreds** tid var byen **større** enn eksempelvis London. Svithun **døde** den andre juli **året** 862, som en 60 år gammel mann. Han ble gravlagt etter eget ønske utenfor den Gamle **Klosterkirken**. Her ville Svithun hvile i fred.

V æ r m e r k e r e t t e r S v i t h u n

Det **fik** han for så vidt også, inntil den 15. juli året 971. Da ble Svithuns skjelettbein **overført**, inn i katedralen. Regnet begynte å **strømme** ned. Det skal, etter sigende, **øst**, pest, **høljet** ned, i samfulle 40 dager til ende. Unedig å skrive, at dette tolket datidens mennesker som et **skikkelig** tegn fra sin tidligere biskop, Svithuns sergetårer rant i strie **strømmer** fordi menigheten hadde brutt sitt **løfte** om å la han hvile i fred. Den katolske kirke har 15. juli som Svithuns minnedag, det samme har den anglikanske kirke. Svithuns relikvie ble **oppsokt** av pilegrimer. En populær skikkelse lot han til å bli. Svithun levde i katolsk tid i England, men som helgen har han ikke blitt godkjent av Vatikanet. Svithun er likevel en svært populær engelsk helgen som blir mimet i Winchester. Været henger sammen med Svithun i folklore. Det gjelder både i Norge og i England, om det blir regn eller sol i dagene etter juli - datoene 2. og 15.

R e i n a l d : M u n k o g b i s k o p

Kong Edgar omgjorde den Gamle Klosterkirken til et Benediktiner - kloster. Dens **kirke** ble utvidet betydelig. Reinald, som var en Benediktiner-munk, kom trolig fra dette klosteret i Winchester. Han brakte kanskje fragmentet av Svithuns **armbeins** - skjelett til Stavanger sammen med sitt engelske felge. Og begynte på katedralen ved Vågen i Stavanger. **Året** 1125 har blitt regnet som byens fedselsår. Mennesker har imidlertid bodd på denne geografiske flekken, Stavanger-halveya, i uminnelige tider. Fra den tidligste steinalder og trolig kontinuerlig framover til nåtid. Men som et bysamfunn med vår oppfatning av begrepet, ble Stavanger trolig ikke **før** rundt nevnte årstall. Reinald var ivrig i tjenesten

Winchester katedralen påbegynt i 1079 av biskop *Wakelyn*, et imponerende byggverk i normannisk stil - den lengste middelalderbygning i verden.

Fotografi *J. Arthur Dixon*

etter å få **oppført** en katedral. Det kostet **også** penger dengang ti bygge en katedral. Han var som **folk** flest ute etter d skaffe midler til sitt byggearbeid. Og pengesekken åpnet seg for Reinald. Men Reinald, benediktiner-munken og Stavangers første biskop, måtte handle tvilsomt for d oppnå **pengestøtte**. Sigurd Jorsalfar lot Reinald skille ham fra **Malmfrid** og vie til **Cecilia**. For dette **fikk** Reinald og katedralen i Stavanger tiende fra Sigurd Jorsalfar. Etter kong Sigurd **Jorsalfars død**, **fikk** Norge to konger: Magnus Sigurdsson og Harald Gille. De ble ikke enige om styringen. Harald Gilles treller lemlestet kong Magnus, de **stakk** ut **øynene på** ham og hogg av ham den ene foten!!! Reinald var en god venn av Magnus Sigurdsson. Men etter lemlestingen var kong Magnus' makt redusert. Kong Harald Gille kalte biskop Reinald til Bergen. Kongen ville at Reinald skulle betale skatt. Engelskmannen Reinald nektet dette og uttalte at han heller ville de enn d betale skatt til Harald Gille. Kongen tok Reinald **på** ordet, og den 18. januar **året** 1135 gikk biskop Reinald til galgen utpå Holmen ved valslyngen i Bergen. Biskop Reinald skal ha sagt med en ed mens han ristet skinnstevelen av foten sin : "Jeg vet ikke om mer gods til kong Magnus enn det som er i **skinnstøvelen** min, - en gullring. Slik endte Stavangers **første** biskop sine jordiske dager.

Winchester katedralen

Den nåværende Winchester katedralen ble påbegynt i 1079 og ble innviet i 1093. Det skal være den lengste middelalder-bygningen i verden. Tidens tann tærer **på** den lyse sandsteinen som katedralen er bygget av. Med slike dimensjoner som det her er tale om, tar det flere år fer en fasadevegg er omhyggelig restaurert. Den anglikanske kirke er ikke statskirke, slik som i Norge. Statlig **støtte** er minimal og det blir temmelig imponerende d få innsikt i den daglige drift, katedralens ve og vel, som drives av mange frivillige sjeler i tillegg til den faste staben. Entusiasmen er eksemplarisk og en oppriktig glede ligger for dagen. Jeg fikk **møte** domprosten **Trevor Beeson**, en hyggelig mann, omgjengelig og imetekommende. Et telt var satt opp i hagen ved domprostens bolig. Man ble invitert med dit av katedralvennene i Winchester. Forfriskninger ble behendig servert og stemningen, ble elevert til det joviale. Dette foregikk etter minnegudstjenesten den 17. juli dette år.

Domprosten **Trevor Beeson** kunne gjerne tenke seg et nærmere samarbeid med katedralen i Stavanger. Men **som så** ofte er det et

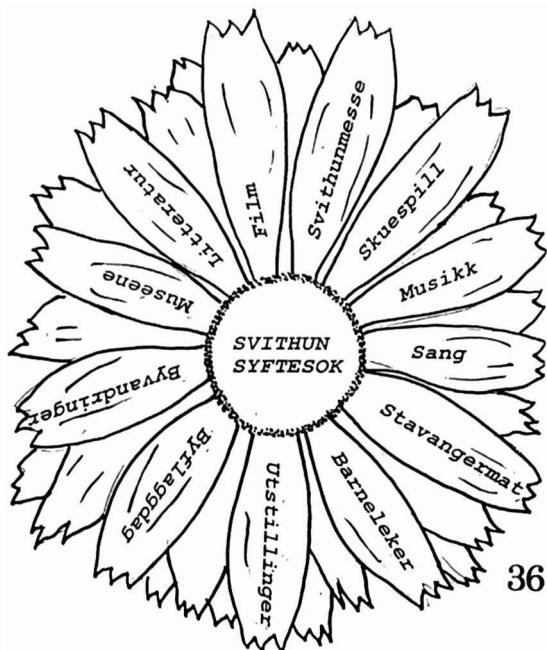
Sankt **Swithuns** dag, den 15. juli 1971 i Winchester. Stavanger dediserer en gravstein med den enkle inskripsjonen '**SWITHUN**'. Akkurat på dette stedet mener arkeologer at Svithun opprinnelig ble begravd. **Domprost Christian Svanholm** representerer Stavanger **Domkirke** og er nummer to fra venstre. Jubileet denne gangen var **1000 års** markeringen for overflyttingen av Svithuns skjelettbein inn i katedralen.

Fotografi tilhører "Hampshire Chronicle" og er gjengitt fra "**Winchester Cathedral 1079 - 1979**" av **Frederick Bussby**, side 327.

spersmål om økonomi. Dessuten er det unektelig en anseelig avstand mellom Winchester og Stavanger. Kanskje det lar seg **gjøre** en gang til for eksempel Syftesok i 1995 ?

Personlig var mine forventninger store foran mitt **besøk** i Winchester. Hvordan feirer byen Winchester sin store helgen, Sankt Svithun ? - var et av spørsmålene som jeg funderte på. Kunne noe bringes med til Stavanger og en eventuell **Bydag** ? Enkelte jeg traff på i Winchester selve dagen, den 15. juli, var ikke klar over at denne dagen markerer Svithun. Noen **ekstraordinær** feiring eller **byfest** kunne ikke jeg observere. Der var en markering i katedralen - men det var vel det eneste. Engelske har masse historie rundt seg, og de fleste er nok til dels klar over sin egenart som et tradisjonsrikt og rituelt folkeslag. Slik er det vel her hjemme i vår by også. Folk utenfra, turister og andre, kommer og forteller oss hvor vakkert, rikt og unikt vi har det. Vi tar det hele som en selvfølge, og merker ikke eller bryr oss om det som har vært og er verd å ta vare på i ettertid.

En eventuell **Bydag** for Stavanger ber ta sikte på å være unik Stavangers tuftet på lokal kultur, formidlet og **utøvd** på denne dagen. Stavangers historie må ikke glemmes, for det er rammeverket. **Bydagen** ber være for ALLE I BYEN ! **Bydagen** kan gjerne komme til å bli en ekte Stavanger - tradisjon. Det blir spennende å se. Om ett år vil et svar foreligge uansett !

En ringblomst (*Calendula officinalis*) er dedisert Sankt Svithun i England. Urteplanten er en såkalt 'solvender' (lysømfintlig med hensyn til å springe ut i blomst). Kronbladene har karakteristisk safran-farge. Forslag til mulige aktiviteter på Bydagen er tegnet på kronbladene.

R e d a k t ø r e n beklager :

Under overskriften S T Y R E T kom **redaktøren** i forrige nummer av "**Stavangeren**" (Nr. 2 Mai 1994) i skade for ti skrive en feil **vedrørende** Lars **Vaage**. **Redaktøren** beklager dette dypt og inderlig og **håper** med dette **å** rette opp skaden :

S T Y R E T

Leder : *Bjørn Aarre*

Nestleder : **Erling K. Sømme**

Sekretær : **Aud - U— Finnebråten**

Kasserer : **John Olsen**

Styremedlem: *Lars Vaage*

Styremedlem / **redaktør** : *Geir Hetland*

Varastyremedlem / leder av **arrangementskomitéen** : **Petter Løhre**

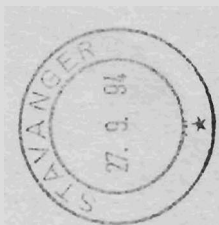
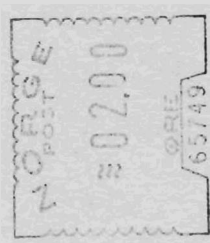
Varastyremedlem : **Brit Nessa**

A R R A N G E M E N T S K O M I T É E N :

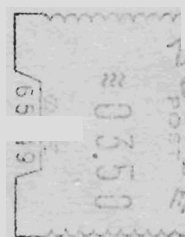
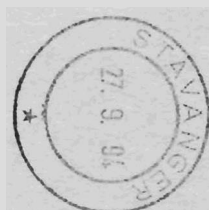
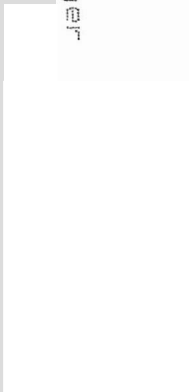
Leder : **Petter Løhre**

Medlem : **Therese Osjord**

Medlem : **Erling K. Sømme**

Kjell Petter Lohre
 Hjørshelva 1
 41022 STAVANGER

RETURADRESSE:
 Byhistorisk Forening Stavanger
 Postboks 351,
 4001 STAVANGER